

De diefstal van Sint Nicolaas

Een Middeleeuwse discussie op een plaats delict

Contextualiseringsopdracht + Docentenhandleiding

TIJDZALHETLEREN
historisch educatief ontwerp en advies

De diefstal van Sint Nicolaas

Docentenhandleiding

In 1087 vond een bijzondere diefstal plaats: handelaren uit de Italiaanse stad Bari roofden het complete skelet van de heilige Nicolaas uit de kerk van de Turkse plaats Myra. Of was het geen diefstal? De mannen uit Bari vonden in ieder geval van niet! Leerlingen verdiepen zich met deze opdracht in een middeleeuwse discussie op een plaats delict en leren dat de middeleeuwse manier van argumenteren en overtuigen sterk verschilt van de onze.

De in deze opdracht gevolgde aanpak rondom contextualiseren is afkomstig van de handreiking Vreemde Verleden: leerlingen leren contextualiseren van het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken. Voor de volledige handreiking, met achtergronden en praktische tips zie hier: <https://expertisecentrum-geschiedenis.nl/wp-content/uploads/VreemdeVerleden.pdf>
Deze opdracht past bij de sociaal-retorische contextualisatie waarbij de manier waarop mensen in het verleden elkaar probeerden te overtuigen centraal staat.

Tijdsduur

1 lesuur van 50 minuten

Doelen

- Leerlingen krijgen inzicht in de manier waarop mensen in de Middeleeuwen elkaar probeerden te overtuigen (sociaal-retorische contextualisatie) en de wijze waarop dit verschilt van de huidige tijd
- Leerlingen krijgen inzicht in hun presentisme

Beginsituatie

Bovenbouw havo/vwo.

Overzichtskennis van de Middeleeuwen is behandeld.

Vorbereiding

- Lees het lesplan goed door.
Naar keuze kun je je verdiepen in de aanpak rondom contextualiseren (zie link in het lesplan).
- Kopieer voor elke leerling het bronnenblad.
- Kopieer voor elke leerling het opdrachtenblad A

Lesplan

1. Creëer het cognitief conflict
 - Leerlingen lezen individueel de bron.
Wanneer leerlingen de tekst lastig vinden, moedig hen aan door te lezen en te letten op de grote lijn van de tekst.
 - Vraag de leerlingen waar de bron over gaat. Verduidelijk eventueel enkele passages zonder al te diep op de bron in te gaan.
Zorg dat het duidelijk wordt voor de leerlingen dat de handelaren uit Bari, eigenlijk tegen de wil van de geestelijken en inwoners van Myra in, toch de heilige botten van de heilige (Sint) Nicolaas (met redelijk wat geweld) kunnen meenemen.
2. Laat leerlingen opdracht 1 van het leerlingblad invullen.
Indien leerlingen het lastig vinden, kun je het direct presentisme aanwakkeren door vragen/opmerkingen als:
 - Rare jongens, die Middeleeuwers..... ruzie om een stel zogenaamde heilige botten!
 - Die handelaren uit Bari waren maar barbaars: je kan toch niet zomaar heilige voorwerpen van een ander land stelen?
 - En, wat een stomme inwoners van Myra: je laat je toch niet zomaar beroven van een heilige schat?
3. Bespreek kort klassikaal enkele meningen van leerlingen.

4. Laat leerlingen opdracht 2 maken van het leerlingblad.
5. Bespreek klassikaal opdracht 2.
6. Relatie met het heden.

Geef leerlingen een (recent) artikel rondom roofkunst / toon een afbeelding van roofkunst / bekijk deze video over roofkunst: <https://schooltv.nl/video/nieuwsuur-in-de-klas-roofkunst/>

Bespreek vervolgens de vraag:

Welke argumenten vinden wij nu belangrijk in een discussie over bij welk volk/land een kunstschat behoort?

Antwoordmodel

Opdracht 1

Eigen mening van de leerling.

Opdracht 2

A - de opdracht voor de translatio kwam van de paus

- de paus had een visioen gehad waarin kenbaar werd gemaakt dat de botten van Sint Nicolaas naar Bari gebracht moesten worden

B - het flesje met heilige vloeistof viel niet stuk op de vloer, wat werd gezien als een teken van goedkeuring door de heilige Nicolaas

- de heerlijke geuren die uit het kapotgeslagen graf kwamen, werden gezien als een teken van goedkeuring door de heilige Nicolaas

- Nicolaas zou in een visioen aan enkele inwoners van Myra (een jaar eerder) hebben laten weten dat hij wellicht Myra wilde verlaten

- de heilige laat zich meenemen door de mannen uit Bari, wat zou betekenen dat Nicolaas hiermee instemt (er volgt geen ramp / ongunstig teken wanneer de botten worden meegenomen)

C De argumenten draaien allen om de wil van God/de heilige Nicolaas. Men vraagt zich enkel af wat de heilige zelf wil en zoekt naar 'bewijzen' van deze wil, zoals visioenen en andere wonderlijke tekenen.

D De inwoners van Bari hadden ook een economisch motief : relikwieën van een populaire heilige zouden veel pelgrims trekken en dus inkomsten brengen voor de stad.

Bronvermelding

De brontekst is een vertaling van een deel van de bron van Nicephorus

<https://www.stnicholascenter.org/who-is-st-nicholas/stories-legends/classic-sources/translation-i>

De aanpak rondom het contextualiseren is gebaseerd op

<https://www.expertisecentrum-mmv.nl/wp-content/uploads/VreemdeVerleden.pdf>

afbeelding voorkant

<https://wetenschap.nu/wp-content/uploads/2018/12/Furta-Sacra-Sint-Nicolaas-1140x640.jpg>

De diefstal van de heilige Nicolaas – Bronnenblad

De heilige Nicolaas van Myra was in de Vroege Middeleeuwen al een populaire heilige. Bij zijn graf in de basiliek van Myra (in Turkije) konden gelovigen heilige vloeistof halen, afkomstig uit zijn graf. In 1087 besloten handelaren uit Bari naar Myra te varen om de Heilige Nicolaas mee te nemen naar Bari. Het vroegste verhaal van de *translatio* (het overbrengen van de botten) van de heilige Nicolaas is opgetekend door Nicephorus, ongeveer een week na de aankomst van de botten in Bari op 9 mei 1087. De tekst hieronder is een deel uit dit verslag en begint op het moment dat de mannen uit Bari bij de basiliek zijn aangekomen en de aanwezige geestelijken hebben gevraagd hen het graf van de heilige Nicolaas te laten zien. De geestelijken krijgen argwaan:

De bewakers begonnen te vrezen dat het heilige lichaam van hen zou worden weggenomen. Ze vroegen de mannen uit Bari bezorgd: 'Waarom stellen jullie deze vragen? Kan het zijn dat jullie het lichaam willen meenemen? Weet je niet dat we onmogelijk met zoiets kunnen instemmen - sterker nog, we zouden liever sterven dan toe te staan dat hij wordt meegenomen. [...] Het spijt ons dat we u de waarheid hebben verteld over de heilige drank en het lijk. Of niet, de heilige Nicolaas zal je nooit toestaan hem aan te raken. Ga dus weg voordat deze daden in de oren van de burgers komen.'

De mannen uit Bari gingen over op heftige argumenten. Dus zeiden ze: 'Je moet weten dat wanneer de paus van de stad Rome naar onze stad Bari kwam, hij ons zelf naar deze streken stuurde om dit heilige lichaam daarheen over te brengen. Hij deed dit allemaal omdat de heilige Nicolaas in zijn slaap aan hem verscheen en vroeg om naar ons land te worden vervoerd. Wij zijn bereid u elke prijs te betalen die u noemt voor deze grote schat, zodat wij uw zegening kunnen ontvangen en hier vreedzaam kunnen vertrekken.'

Toen de bewaarders zagen dat ze bereid waren de stenen vloer van de kerk kapot te slaan en het lichaam weg te dragen, waren ze bijna met stomheid geslagen. De bewaarders probeerden op alle mogelijke manieren te ontsnappen om de stedelingen op de hoogte te stellen van de hele gang van zaken. Toen de mannen uit Bari beseften wat ze probeerden te doen, gaven ze op sluwe wijze een deel van hun groep de opdracht om de bewaarders en anderen vast te binden om de poorten van de basiliek, evenals de pleinen en wegen te bewaken, zodat geen van de inwoners iets zou merken van hun daden.

Hierna wilde één van de twee priesters die deelnamen, met in zijn handen een glazen flesje vol met de heilige vloeistof, zich bij het gesprek van zijn metgezellen aansluiten om het proces te helpen. Hij plaatste het flesje op een niet al te hoge zuil die op het altaar stond. Terwijl hij zich onder hen mengde, terwijl zij tijd verspilden in verschillende discussies over wat ze moesten doen, gebeurde er iets heel verrassends: het flesje viel van zijn plaats bovenop de zuil en sloeg met een luide klap op de marmeren vloer waaronder de heilige Nicolaas de vloeistof liet stromen. Bij dit ongeval verdrongen ze zich allemaal. Toen ze het flesje heel en ongebroken aantroffen, begonnen de mannen uit Bari vol verbazing de hoge heer te prijzen. Op dat moment wisten ze zeker dat de heilige Nicolaas zelf hun aandacht had getrokken door dat geluid en zei: 'Waarom bent u zo traag in het vervullen van uw plicht? Het is mijn wil dat ik hier bij u wegga. de plek waar ik gedurende vele cycli van jaren heb gerust. Beschouw dat als een wonder; maar ga nu weg en neem mijn lichaam mee. Want onder mijn bescherming zullen alle inwoners uit Bari gedijen. Onder mijn heerschappij zul je een gelukkig leven leiden.'

Daarop brak een zeer gedurfde jongeman, Mattheus, uit de groep, die graag zijn plicht wilde vervullen. Hij greep dreigend een van de bewaarders met getrokken zwaard vast en zwoer dat hij hem zou doorkruisen als hij niet het graf zou aanwijzen waarin het heilige lichaam zich bevond. Toen een andere bewaarder, voorzichtiger en heiliger dan de rest, zag hoe de zeeman tekeer ging, benaderde hij de bedreiger en smeekte hem zijn opmerkingen te matigen: 'Waarom,' zei hij, 'mishandelt u een dienaar van God op deze manier? "Kijk daar naar de plaats waar de heilige vloeistof naar buiten komt. Uiteraard moet het lichaam van de heilige op diezelfde plaats liggen. Maar we weten dit zeker uit de verhalen van oude mensen en ook uit onze eigen ervaring: dat veel keizers en andere potentaten hebben hun best gedaan om uit te voeren wat u nu van plan bent; maar zij hadden geen geluk omdat de

heilige van God niet bereid was. Toch kan het misschien via u gebeuren, omdat de heilige Nicolaas zelf ons waarschuwde in een visioen dat zijn verblijfplaats naar elders zou worden verplaatst."

Toen de mannen uit Bari dat hoorden, bestookten ze de bewaarder met vragen over de betekenis van het visioen. Hij antwoordde hen: 'Er is al een jaar verstreken sinds Nicolaas, de dienaar van God, zich aan drie inwoners bekend maakte. Hij spoorde hen via een visioen aan om de inwoners van de stad Myra, die uit angst voor de Turken waren gevlucht, terug te keren om de stad te bewaken. Anders zouden ze moeten weten dat hij naar elders zou migreren. Hoe waar die voorspelling was, zien we nu. Dus steek het zwaard op, verzacht je dreigementen, voor eens en voor altijd ontdoe u van die strijdlustige blikken. Als het u wordt toegestaan dat de biechtvader van God meewerkt aan uw daden, vertrek dan in vrede, zonder boosheid of pijn van onze kant. Maar hoewel hij ons door zijn heilige vermaningen afkeurenswaardig acht, geloven wij dat de wil van God zal hij zijn eigen nederige dienaren niet zo gemakkelijk in de steek laten."

Daarop stemde de jongeman samen met zijn gezelschap in met wat er was gezegd. Hij legde het zwaard weg en pakte de ijzeren hamer. Hij sloeg manmoedig op de marmeren plaat van het plaveisel dat zich boven het heilige lichaam uitstreekte en brak het beetje bij beetje los. Toen het graf open was, vond hij de hele kist vol met heilige vloeistof tot aan de navel van het heilige lichaam. Onmiddellijk ontstond er zo'n golf van heerlijke parfums dat iedereen dacht dat hij in Gods paradijs stond. Terwijl ze het inademden, werd iedereen meteen overweldigd door vreugde, wetende dat de heilige Nicolaas ermee had ingestemd zich bij hun gezelschap aan te sluiten. Mattheus, nog steeds gekleed in schoenen, liet zich onstuimig in de heilige sarcofaag zakken. Hij vond de heilige relikwieën zwemmend in een omhulsel van allerlei parfums. Terwijl ze toekeken, begonnen de plaatselijke bewakers zeer eerbiedig te huilen en zeiden: 'De heilige is van jou, want hij heeft anderen nog nooit zo behandeld. Helaas voor het verdriet, wat een groot kwaad is ons vaderland overkomen.'

Ondertussen vond Mattheüs, die de relikwieën van het allerheiligste lichaam zorgvuldig onderzocht, ze allemaal intact. Een ander, de priester wiens naam Grimoald was, plaatste ze heel zorgvuldig in een nieuwe zijden bedekking voor het lichaam. Toen namen de mannen uit Bari, vervuld van vreugde, snel hun armen op en terwijl de eerste priester het gezang leidde, tilden ze het heilige lichaam op hun schouders en liepen terug naar de schepen, terwijl ze lof voor God zongen. Ondertussen waren al deze gebeurtenissen rondverteld door de bewaarders die gevangen hadden gezeten, maar die werden vrijgelaten toen de mannen uit Bari vertrokken. Bijna onmiddellijk verzamelde zich een ontelbare menigte mannen en vrouwen van alle leeftijden aan de kust, allemaal in de greep van zwaar verdriet. Huilend beklagden zij zich over het kwalijke verlies van zoveel goeds.